

DISKUSIE

K OTÁZKE VÝSKUMU V RÁMCI SPOLOČENSKÝCH VIED*

ALEXANDER HIRNER

Po XX. sjazde KSSS sa aj medzi pracovníkmi v oblasti spoločenských vied čoraz vážnejšie diskutuje o potrebe opierať sa o empirický materiál a o potrebe vyvodzovať vedecké poznatky predovšetkým z tohto materiálu. Aj kritika práce na jednotlivých úsekoch spoločenských vied sa široko opiera práve o túto potrebu a žiada sa, aby sa za vedecké poznatky nevyhlasovali tézy získané uznášaním, ale aby sa na prvé miesto kládol empirický materiál a dôkaz, ktorý z empirického materiálu vyplýva. Ba zásluhou posjadzovej kritiky sa čoraz dôraznejšie vyzdvihuje zásada, že určitý poznatok je správny nie preto, lebo ho vyslovila určitá autorita, ale že určitá autorita sa stala autoritou preto, lebo pri vyslovovaní poznatkov sa pridržiavala faktovej skutočnosti.

Spod tohto zorného uhla sa dnes viac ako kedykoľvek predtým volá po práci s materiálom a v skúmaní materiálu sa hľadá aj východisko z určitých príznakov stagnácie v oblasti spoločenských vied. Tak je to najmä v Nemeckej demokratickej republike a v Poľsku. Ale aj v ČSR sa začína spomínať sociológia a začína sa volať po využívaní a preberaní toho, čo by bolo možné z buržoáznej sociológie prevziať ako použiteľné pre budovanie socializmu a rozvoj marxistickej vedy. Nadväzuje sa aj na pokrokové tradície starších generácií sociálnych vedcov a pristupuje sa ku novému zhodnocovaniu ich úsilia, aby sa očistilo zdravé od zlého a aby sa na základe toho vyznačili aj pevné izoglosy pokrokového úsilia v celom priebehu dejín našich spoločenských vied a aby sa načrtli aj línie pre ich ďalší zdravý vývin.

No volanie po potrebe orientovať sa na empirický materiál nemožno pokladať za poslednú fázu posjadzovej kritiky a podnikania v oblasti spoločenských vied. K tomuto materiálu bude treba prikračovať ako ku študijnému predmetu, bude ho treba spracúvať a ešte predtým bude potrebné vyjasniť si otázky zmyslu, cieľov, metód a pracovnej techniky výskumníckych akcií. V týchto otázkach je totiž odjakživa úskalie, v ktorom sa lámali chrbtové kosti nielen vedeckých pracovníkov, ale aj bádateľských systémov. U nás v týchto otázkach nie je ešte jasno a samo ich riešenie vyžaduje zložitú vedeckú prácu.

Preto je pochopiteľné, že namiesto činov sa často objavuje určitá rozpačitosť a namiesto chuti smelo sa vyrovnávať s realitou a na realite rozvíjať vedu badať skôr príklon k interpretácii hotového učenia klasikov marxizmu-leninizmu. Čiastoč-

* Do redakcie prišlo 8. sept. 1956.

ne sa to dá ospravedlniť tým, že na pracoviskách, kde sa pestujú spoločenské vedy, sú dnes zväčša mladí pracovníci, vychovaní už marxistickými profesormi, plní nadšenia pre idey marxizmu-leninizmu a schopní ho propagovať, ale odborne nepripravení na prácu s faktovým materiálom konkrétneho života. Starší pracovníci, ktorí sa zúčastnili boja za víťazstvo marxizmu-leninizmu, pamätajú sa príliš živo na mimovedecké argumenty zo strany buržoázných vedcov, a preto neprekvapuje, keď zašli príliš ďaleko v kritike celej buržoáznej vedy, najmä sociológie, a keď dodnes v sebe prechovávajú jednostrannú averziu oproti všetkému, čo dajakým spôsobom pripomína prácu buržoázných vedcov. Zásluhou tejto jednostrannej kritiky sa stal aj každý spoločenskovedný výskum nepopulárny. Výskum v teréne sa dostal do takého svetla, ako by bol špecialitou a priam výsadou len buržoázných vedcov a ako by ohrozoval pozície marxizmu-leninizmu. Zabúda sa pritom, že práve zakladatelia marxizmu-leninizmu sa dôsledne pridŕžovali hlbokej analýzy faktového materiálu z terénu, že Marx dlhé roky skúmal obrovské množstvo faktov týkajúcich sa národného hospodárstva, a Lenin využíval každú príležitosť na štúdium štatistických dát.

No zotrvávanie iba na teoretickom dopracúvaní hotových téz by sa nedalo ďalej ospravedlňovať. Veď sme účastníkmi veľkej epochy a sme hrdí na obrovskú moc našej vedy. Ale ten obrovský proces spoločenského prerodu, ktorý sa tu odohráva, iba zažívame — vedecky ho nespracúvame a nevyrovnávame sa s ním. Často vzniká dojem, ako keby sme v spoločenských vedách nemali generáciu, odborníkov. Vypukle to vidieť pri porovnávaní prác našich propagandistov a vedeckých pracovníkov. Dalo by sa očakávať, že vedeckí pracovníci v oblasti historického materializmu budú viac používať metódy práce Marxa a Engelsa ako propagandisti a že budú rozvíjať idey marxizmu-leninizmu na základe vedeckého štúdia faktového empirického materiálu. No situácia je opačná. Naši propagandisti sú v tomto ohľade ďalej ako vedeckí pracovníci. V ich materiáloch sa vychádza z faktov súčasného života, pracuje sa so štatistikami a podáva sa ich rozbor, kým v prácach našich vedeckých pracovníkov sa stretávame poväčšine len s teoretickými úvahami. Ak sa má stať veda pomocnicou pre prácu s masami a ak má pomáhať pri racionalizácii spoločenského vývinu, musí sa rozvíjať na základe štúdia faktov, ktoré predstavuje celá šírka nášho života.

V 4. čísle Filozofického časopisu ČSAV 1956 je cenný diskusný príspevok Dragoslava Slejšku o pomere predmetu historického materializmu k predmetom iných spoločenských vied. V ňom autor veľmi správne vyzdvihuje zásadu, že pri rozlišovaní jednotlivých vied treba prihliadať predovšetkým k tomu, čo je predmetom bádania týchto vied. V tejto súvislosti sa stavia aj proti úsiliu oddeľovať sociológiu „ako zvláštny nefilozofický odbor od historického materializmu“ a je toho náhľadu, že takéto úsilie „môže orientovať historický materializmus práve iba na nesprávnu analýzu spoločenských kategórií, vzatých oddelene od podstatných znakov vývinu spoločnosti“ (str. 574). K tomu treba iba doplniť, že cieľom vedeckej práce nie je formálne zakladanie rozličných vied, ale že je dôležité, aby sa predmetom odborného bádania stával čoraz širší a plnšie videný úsek skutočností.

Volanie po vedeckej sociológii azda v takom zmysle, že by ona mala dajakým nefilozofickým charakterom obrodiť marxistické spoločenské vedy tým, že by sa rehabilitovala výskumnícka prax, aká je bežná v americkej sociológii, je volanie vyplývajúce z neinformovanosti alebo z nezdôvodneného preceňovania ináč všeobecne veľmi povrchného prístupu amerických sociológov k sociálnej problematike. Nevoláme po sociológii pre jej meno a nevoláme po nej ani pre jej tvárnosť, akú má u buržoázných sociológov. Ide tu jedine o dôsledné uplatnenie materialistickej me-

tódy pri skúmaní sociálnych zákonitostí a zákonitostí spoločenského vývinu na základe empirického materiálu.

Táto požiadavka predpokladá na jednej strane pevné vedecky stavané poňatie vývinu a na druhej strane odborný prístup k faktovému materiálu. Ak sú tieto dve podmienky splnené, nemôže bádateľ v oblasti spoločenských vied upadnúť ani do americkej povrchnosti a ani marxistickému vedcovi sa nemôže stať, že by sa orientoval „na nesprávnu analýzu spoločenských kategórií“. Vedecké poňatie vývinu je v hlavných črtách vypracované klasikmi marxizmu-leninizmu a teda, ak sa ho bádateľ pridrižiava, nemôže vzniknúť obava, že by sa tento bádateľ mohol azda utopiť v množstve materiálu pre nemožnosť základnej vedeckej orientácie.

Či bádateľské úsilie vedené v takomto duchu, teda na ideovom základe marxizmu-leninizmu a so zameraním na systematické štúdium empirického materiálu a sústava takto získaných poznatkov majú sa označovať ako vedecká sociológia, alebo či toto úsilie má prebiehať bez osobitného označenia v rámci historického materializmu, na tom podstatne nezáleží. O tom možno hovoriť aj neskôr a na základe špeciálne pripravených podkladov. Dnes by sa takouto diskusiou mohli na pôdu marxistickej vedy preniesť staré neplodné boje, ktoré prebiehali medzi zástancami synteticky orientovaných buržoázných sociológov a medzi zástancami sociológie ako špeciálnej vedy. Synteticky orientovaní buržoázni sociológovia vychádzali zo široko rozpracovanej filozofickej koncepcie, ako napr. Comte alebo Spencer, a pre túto širokú filozofickú koncepciu by ich boli zástanci sociológie ako špeciálnej vedy radi zaradili medzi tzv. sociálnych filozofov. No v praxi sa ukázalo, že aj zástanci sociológie ako špeciálnej vedy, napr. Worms, von Wiese ap. ostávali na báze filozofických koncepcií, ale s tým rozdielom, že ich filozofická báza bola užšia a menej rozpracovaná.

Pre dnešnú situáciu by bolo oveľa plodnejšie, keby sa rozvinula diskusia o výskumníckej tematike, a to podľa jej naliehavosti, či už vzhľadom na konkrétne budovateľské úlohy alebo na vedeckú aktuálnosť, a keby sa správne vyriešila otázka metód výskumníckej práce s empirickým materiálom. Zaväzuje nás k tomu zodpovednosť za ďalší rozvoj marxistickej vedy a zaväzuje nás k tomu aj potreba budovať v vedy prostriedok na ovládanie spoločenských zákonitostí.

Otázka je, ako začať, keď absolútna väčšina našich pracovníkov v oblasti spoločenských vied s empirickým materiálom získaným terénny výskumami doteraz nepracovala a keď orientácia na materiálové štúdium je medzníkom v ich vedeckom vývine?

Sme toho náhľadu, že tu treba pokračovať organizovane a s využitím všetkých domácich možností. Pomoc zvonku nemôžeme čakať a cesta vedeckého samovzdelávania v tejto oblasti je veľmi pomalá, ba priam bezúspešná. Každý ľudovodemokratický štát má svoje historické hospodárske i kultúrne odlišnosti a bádatelia každej krajiny sú povolani skúmať priebeh spoločenského vývinu predovšetkým doma.

Možnosti, ktoré máme doma k dispozícii, vidíme v dvoch faktoch: v rozšírení štúdiá na niektorých katedrách našich vysokých škôl, kde by sa prednášala metódička výskumníckej práce v úzkom spojení s odbornou kritikou buržoáznej sociológie a v konštituovaní sboru pracovníkov, ktorí by na riadnych pracovných schôdzkach riešili najzávažnejšie otázky metodiky, organizácie a zhodnocovania výskumov.

Dôvodov na rozšírenie štúdiá na niektorých katedrách našich vysokých škôl je niekoľko. Z nich najzávažnejšia je potreba pripraviť poslucháčov najmä odbornej vetvy čo najreálnejšie pre život a tak ich vyzbrojiť poznatkami, aby sa nemuseli sami doškolovať a často neodborne vyrovnávať so zbraňami buržoázných ideológov.

Naša spoločnosť očakáva, že naši spoločenski vedci budú ďalej tvorivo rozvíjať marxizmus-leninizmus a že neostanú len na interpretácii učenia klasikov, príp. na dokazovaní správnosti ich téz. Údobie, v ktorom toto bolo hlavnou úlohou, je už za nami a našim vedcom treba dať možnosť, aby rástli a prispievali k rozvoju vied na základe štúdiá nášho domáceho materiálu. Buržoázni ideológovia vynakladajú všetko úsilie na to, aby čo najviac vyťažili z materiálových štúdií, ktoré u svojich sociológov všemožne podporujú, a proti pozíciám marxizmu-leninizmu nebojujú už autoritou Comta, Spencera, Durkheima ap., ale do boja zasadzujú ustavične novšie a novšie zbrane, ktoré si ukovali z faktového materiálu.

V medzinárodnom živote sa prijala zásada súťaženia o prvenstvo medzi svetom socialistickým a kapitalistickým. Ale netreba zabúdať, že forma súťaženia nezmiernuje rozpory, o ktoré tu ide. Preto je veľmi dôležité položiť si otázku, či je správne, keď my z tábora socializmu bojujeme proti buržoáznej vede formami propagandy a príp. formou rozhorčeného apoštolovania, keď na arénu svetového súťaženia vo vede proti buržoáznym vedcom stavíme len pracovné výsledky našich robotníkov a roľníkov a našich spoločenských vedcov nútíme ku skleníkovému štúdiu knižného materiálu a keď sa prípadne spoliehame na to, že boj spoločenských vedcov vyhrajú naši prírodovedci a technici.

Podľa nášho náhľadu to nie je správne. Do súťaženia o svetové prvenstvo vo vede musia nastúpiť aj naši pracovníci v oblasti spoločenských vied a treba ich pripraviť tak, aby sami boli schopní ukovať si potrebné zbrane. Ale bez materiálových štúdií sa to nedá. Zato poznatky získané vlastnými materiálovými štúdiami pôsobia najúčinnnejšie aj na svetových kongresoch, kde budeme musieť čoraz intenzívnejšie zasahovať.

Ale i na domácom fronte je potrebné, aby sme mali pracovníkov s pevnou oporou vo vzdelaní. Naši absolventi vysokých škôl by mali byť oboznámení so všetkým tým, čo tvorí oporu buržoáznej ideológie a mali by poznať prednosti vlastnej ideológie v porovnaní s každou teóriou, ktorou buržoázni vedci podopierajú svoje spoločenské zriadenie. Všeobecné odsudzovanie v medzinárodnom meradle nestačí. Tu sa môže veľmi ľahko stať, že náš absolvent pri prvom stretnutí s najnovšími teóriami, ktoré buržoázna sociológia postavila na empirických výskumoch a ktoré určuje pre svetovú verejnosť, stratia sebaistotu a stanú sa jej obdivovateľmi. To by sa iste nestalo, keby sa poslucháč už na prednáškach materiálu znalých prednášateľov a v rámci seminárnych cvičení mal možnosť vyrovnáť s najnovšími produktami buržoáznej vedy.

Za zavedenie prednášok o metodike výskumníckych prác a kritiky najnovších buržoázných smerov hovorí aj to, že aj u nás je niekoľko výskumníckych pracovísk, kde treba odborný dorast. Okrem pracovísk Akadémie, kde sa rozvíja historický a dialektický materializmus, sú tu katedry dialektického a historického materializmu, kde treba špecialistov aj vo výskumníctve, sú tu rezortné zariadenia, ako Štátny pedagogický ústav, Osvetové ústredie, Slov. ústredie ľudovej tvorivosti, orgány zdravotníckej osvetvy, Metodický kabinet knihovníctva v Matici slovenskej atď. Ale v metodike sociálneho výskumu by mali byť zbehlí aj vedeckí pracovníci v oblasti ekonomickej, národopisnej, psychologickéj atď. Ak títo pracovníci nezískajú potrebné znalosti na vysokej škole, musia ich ťažko nadobúdať na pracovisku, kam by mali nastupovať aj po tejto stránke pripravení.

Druhý príspevok ku zlepšeniu situácie vidíme v tom, že by sa napr. pri Filozofickom ústave SAV alebo pri niektorom inom pracovisku konštituovala osobitná komisia spoločenskovedného výskumu. Jej úlohou by bolo riešiť zásadné otázky

metodiky a organizácie výskumníckych prác. V rámci tejto komisie by sa rokovalo predovšetkým o kritériách vedeckosti výskumníckeho postupu, zhodnocovali by sa výsledky jednotlivých výskumov, ale navrhovala by sa aj výskumnícka tematika, skúmali by sa plány chystaných výskumov, výskumy by sa tu koordinovali, dohliadalo by sa tu na plné bádateľské zužitkovanie získaného materiálu, organizoval by sa styk s výskumníckymi inštitúciami v iných ľudovodemokratických krajinách atď.

V doterajších diskusiách spoločenských vedcov o možnostiach zaviesť do bádateľskej praxe marxistických vedcov terénne výskumy vyskytli sa dve základné otázky. Prvá by sa dala formulovať asi takto: či možno pri terénnom výskume marxistických vedcov rátať s používaním výskumníckych metód, ktoré používajú buržoázni vedci, alebo či sa má výskumnícka technika buržoáznych vedcov zavrhnúť a budovať od základov nová, od buržoáznych metód nezávislá marxistická výskumnícka technika. Na túto otázku aj diskusia priniesla jasnú jednoznačnú odpoveď: metódu terénneho výskumu buržoáznych vedcov možno po jej prehodnotení použiť aj v marxistických výskumoch. Treba len problematiku výskumu správne postaviť a správne interpretovať výsledky.

Druhá otázka, ktorá sa vyskytla u poľských pracovníkov, dala by sa vyjadriť v tom zmysle, či je správne, keď sa pri zavádzaní terénneho výskumu do marxistického bádateľstva myslí na určitý druh eklektizmu, ktorý by mal vzniknúť prevzatím určitých bádateľských výsledkov buržoáznych vedcov do marxistického bádania. Na túto otázku sa nepodarilo formulovať vyčerpávajúcu odpoveď. Na jednej strane sa vyslovila jednoznačne zamietavá odpoveď v takom zmysle, že marxizmus nepripúšťa nijaké eklektické úpravy a že eklektizmus by znamenal opúšťanie marxistických pozícií. Na druhej strane sa dôvodilo v takom zmysle, že eklektizmus by znamenal obohatenie marxizmu a že by pôsobil na marxistické spoločenské vedy v určitom zmysle obrodne.

Podľa nášho náhľadu dať jednoznačnú vyčerpávajúcu odpoveď na túto otázku, jednoducho nebolo možné. Otázka nebola na danú situáciu dosť primerane postavená. Je jasné, že ak buržoázny vedec môže pri správnom narábaní s materiálom sformulovať správne vedecké poznatky v prírodovednej oblasti a ak napr. L. N. Tolstoj, typický predstaviteľ reakčnej ideológie, mohol jasne vysloviť určité pravdy o ruskej histórii a ruskom spoločenskom zriadení, nemožno tvrdiť, že by buržoázny sociológ nemohol tak isto vedecky správne formulovať poznatky o určitých spoločenských vzťahoch, o určitých faktoch vývinového procesu atď. Príslušnosť bádateľa ku spoločenskej triede, ba ani jeho príslušnosť k určitej ideológii nemožno brať za znak správnosti alebo nesprávnosti poznatkov, ktoré na základe svojej bádateľskej činnosti formuloval. K materializmu sa húževnate hlásilo mnoho vynikajúcich mysliteľov a idealisti ich medzi materialistov aj zaraďujú a predsa ich stanoviská neboli vždy správne. Pamätný je napr. boj Leninov, ktorý úplne uznával napr. Plechanovov materializmus, no zato veľmi rezolútne kritizoval jeho omyly.

Aj v otázkach, ktoré sa rozvinuli okolo eklektizmu, nejde teda a nemôže ísť ani o opúšťanie pozícií marxizmu-leninizmu a nemôže ísť ani o znemožňovanie obrodného rozvoja marxizmu-leninizmu. Ide tu výlučne o správne určenie a správne používanie kritérií vedeckosti. Ak sa niečo dokáže ako vedecké v práci buržoázneho vedca, nemožno proti tomu azda mobilizovať marxizmus-leninizmus, lebo ten vedeckosti neodporuje a nesmie odporovať. Prevzatím takéhoto poznatku marxistický bádateľ získava čas a môže rýchlejšie pokračovať vo svojom bádateľskom pláne.

Komplikácia nastáva v tom, že výskumníctvom sa dostávame do ustavične novej a novej problematiky a do ustavične nových oblastí. A súvisí s ich novotou, že

vopred nemožno vedieť, aké poznatky z nich vyplynú. Ba vždy sa nedá ani bezprostredne zistiť, či získané poznatky naplno odpovedajú skutočnosti. Často takéto poznatky majú iba hypotetický charakter a ich správnosť treba overovať na novom, ďalšom materiáli a z nových hľadísk. Vedecký pracovník sa tu dostáva do situácie, v ktorej potrebuje určitý čas na vyrovnanie sa s objavom a na jeho včlenenie do celkového systému vied a tu potrebuje zo strany ostatných pracovníkov určitý kredit. Práca na rovine hypotéz býva často veľmi zdĺhavá a obyčajne je na škodu veci, keď sa hypotetický poznatok predčasne vyhlasuje za dostatočne verifikovaný, ale práve tak je na škodu veci, keď sa určitému verifikovanému poznatku nepriazna vedecká platnosť len preto, lebo azda odporuje inému hypotetickému poznatku.

Pri otvorenej problematike treba uplatniť vysoký stupeň náročnosti na správnosť vedeckého postupu, lebo práve pri nej môže ľahko dôjsť k zneužitiu materiálu na protivecké ciele. Preto jednou z najdôležitejších úloh budúcej komisie pre spoločenskovedné výskumníctvo bude stanovenie kritérií vedeckosti výskumníckej práce. Takéto kritériá bude treba vypracovať pre prácu týkajúcu sa zisťovania faktov i pre prácu spojenú s ich spracovaním. Pri tejto práci sa totiž rozhoduje, či bádateľ ostáva na báze materialistickej alebo či sa od tejto bázy vzdalaňuje, aby sa oddával špekulatívnej činnosti a mechanickému narábaniu s fikciami.

Pravdaže určovať kritériá vedeckosti a správne ich používať v jednotlivých prípadoch nebýva ľahké. Predpokladá to trvalé spojenie s bádateľskou praxou a s kolektívom dobre organizovaných pracovníkov. Preto požiadavka osobitnej komisie, ktorá by tvorila pracovnú základnicu pre terénne bádateľstvo v oblasti sociálnych vied, je teda prvoradou požiadavkou. Bez fóra, na ktorom by sa riešili ideové i organizačné otázky spoločenskovedného výskumníctva, nebolo by ani u nás možné zaistiť tvorivú účasť pracovníkov na spoločenskovednom pokroku bez zbytočných strát.

Pokiaľ by išlo o voľbu výskumníckej problematiky, možno tu postupovať viacerými cestami. Možno prevziať výskumnícku problematiku ostatných ľudovodemokratických bádateľských centier a možno voliť problematiku vzhľadom na domáce materiálne predpoklady. V Poľsku a v Nemeckej demokratickej republike sa orientujú na široký výskum robotníckej triedy a v Poľsku okrem toho aj na výskum inteligencie. Organizovanie výskumu inteligencie navrhuje aj J. Klofáč v 3. čísle Filozofického časopisu ČSAV 1956 na str. 450 aj v českom prostredí a tak isto navrhuje pristúpiť aj k výskumu robotníckej triedy v Československu.

V Poľsku a NDR sú už s prácami pomerne ďaleko. Najmä poľskí pracovníci získali už bohaté skúsenosti, majú široký kruh spolupracovníkov, pevné organizačné základy, množstvo cenného materiálu, vypracované metodologické zásady, ako aj osobitné metódy kolektívnej práce (napr. problémové porady, ako o nich píše v Žurnale poľskej akadémie vied I, čís. 1. Włodzimierz Michajlow) a čo je hlavné, majú zaistenú plnú pomoc strany a vlády. Preto nadviazanie na ich pracovné skúsenosti by malo iste veľké prednosti aj pre výskumníckych pracovníkov na Slovensku.

Nevýhodou tohto programu pre slovenské pomery je to, že je to program náročný organizačne i finančne. Jeho uskutočnenie by si vyžiadalo osobitné uznesenie našich ústredných politických orgánov a okamžité práce zo strany inštitúcie, ktorá by ním bola poverená.

Pre slovenské pomery by sa mohla voliť aj iná cesta. Kým by sa zaistili podmienky pre výskum v takom rozsahu, ako ho organizujú v susedných krajinách, mohla by sa pozornosť budúcej komisie sústrediť na úžitkové výskumy, ktoré organizujú niektoré zo spomenutých ustanovizní. Napr. pre zvýšenie metodologickej úrovne

osvetovej práce s masami má Osvetové ústredie zaplánované tieto výskumy: výskum psychologických zábran a možnosti ich odstránenia u individuálne hospodáriacich roľníkov v otázke ich vstupu do JRD, výskum príčin alkoholizmu a jeho negatívnych vplyvov na rodinu a spoločnosť, výskum výchovných a vzdelávacích vplyvov osvetovej práce na dospievajúcu mládež, zaradenú do pracovného procesu.

Osvetové ústredie by privítalo akúkoľvek formu spolupráce a pomoci zo strany takej inštitúcie, akou by bola komisia spoločenskovedného výskumu. Výchovná práca s masami v našom prostredí je taká významná, že by si zaslúžila čo najväčšiu pozornosť zo strany výskumníkov. Je to oblasť, v ktorej sa u nás už dosiahli pozoruhodné výsledky a v ktorej by sa dali bohato zužitkovať akékoľvek nové poznatky na trvalé zvyšovanie budovateľských úspechov na všetkých úsekoch nášho verejného života.

Výhodou pri voľbe tejto bádateľskej problematiky by bolo to, že všetky výskumy okrem praktického zužitkovania v rámci zodbornenia práce s masami by sa dali výdatne použiť pri riešení teoretickovedných otázok, vyplývajúcich z úsilia o pokrok vedy. Dnes je totiž situácia taká, že azda všetky výskumy, ktoré sa doteraz u nás robili, spracúvali sa iba čiastočne, a to len pre potreby bezprostrednej pomoci praxi. Hodnota zozbieraného materiálu sa vedecky nezužitovala v takej miere, ako to materiál priamo ponúka. Príčin na to bolo viacej. Jednou z nich je nedostatočné využívanie technických vymožeností a používanie zdĺhavých a nespohľadlivých metód pri spracúvaní materiálu.

Táto príčina by sa dala odstrániť pomerne jednoduchým zákrokom, a to tak, že by sa súprava strojov, ktoré získala Matica slovenská pre výskumnícke ciele roku 1950, vrátila svojmu pôvodnému určeniu. Komisia, ktorá by vykonávala odborný dozor aj pri zužitkovaní výskumníckeho materiálu, mohla by prípadne disponovať aj so súpravou strojov, aby bola stále využitá.

Druhou príčinou toho, že sa získaný materiál vedecky naplno nezužitoval, bola obava z možnosti nesprávneho, protivedeckého postupu alebo obava pred prekvapujúcimi výsledkami, pre ktoré by nebolo možné nájsť patričné vysvetlenie. Táto obava by dnes mala odpadnúť nielen preto, že v referáte Pankratovovej na XIX. sjazde KSSS sa vyslovuje požiadavka boja proti prejavom vedeckej nesmelosti, ale aj preto, lebo kolektívna práca komisie pre spoločenskovedný výskum je dostatočnou garanciou kritiky a sebakritiky celej výskumníckej práce. Obavy z určitého objektivizmu alebo sociologizmu, ktoré boli oprávnené ešte pred niekoľkými rokmi, strácajú dnes opodstatnenie. Zásluhou marxistických vedcov sa vyjasnil zásadný postoj k otázkam terénneho výskumu a keď sa vyslovia kritériá vedeckosti pre jednotlivé pracovné postupy, každý účastník výskumu bude môcť sám i v rámci kolektívu preverovať vedeckú nosnosť svojej i kolektívnej práce.

V niektorých inštitúciách na Slovensku je nazhromaždený veľmi cenný materiál staršieho dáta, ktorý nebolo možné z rozličných príčin spracovať. Tento materiál by bolo treba tak isto podrobiť odbornej vedeckej revízii už s použitím spomenutých kritérií vedeckosti a bolo by ho treba spracovať, prípadne použiť ako porovnávací materiál pre nové výskumy. Je to materiál, ktorý dokumentuje pomerne široký úsek triednej prestavby našej spoločnosti a veľká jeho časť je aj volená tak, aby sa na ňom odrazil obrovský proces revolučnej prestavby nášho verejného života. Ba napr. časť materiálu z výskumov o našej osvetovej práci bola zozbieraná s podobným zameraním a podobným spôsobom, ako opisuje prof. J. Hochfeld v príspevku *O programe výskumu robotníckeho prostredia na veľkých stavbách socializmu*, ktorého preklad je uverejnený v 3. čísle Filozofického časopisu ČSAV z roku 1956.

Výskumy, ktoré má zaplánované, Osvetové ústredie na rok 1957, príp. aj iné výskumy by sa mohli ľahko prispôbiť problematike poľských, nemeckých a českých výskumníkov.

No na uskutočnenie týchto plánov nestačia len sily neraz ojedinelých pracovníkov. Treba tu výdatnej pomoci stranických i štátnych orgánov. Bez ich pomoci by ostalo celé výskumnícke úsilie neproduktívne a strácali by sa všetky tie hodnoty, ktoré môže poskytnúť bádateľská prax rozvoju spoločenských vied, ale aj praxi najmä tým, že zaistí spojenie týchto vied so skutočným životom, so skutočným úsilím nás.